

Motion till riksdagen 2011/12:Fi21

**av Jonas Eriksson m.fl. (MP)
med anledning av skr. 2011/12:130**

Redovisning av AP-fondernas verksamhet t.o.m. 2011

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med en proposition om AP-fondernas riktlinjer för etik och miljö utifrån PGU samt det betänkande som lagts fram av Kommittén om AP-fondernas etik- och miljöansvar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om stabila och långsiktiga investeringar och AP-fondernas möjlighet att investera i en grön omställning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra det möjligt att investera en högre andel av fondernas tillgångar i fastigheter och bostäder.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med riktlinjer som tar bort AP-fondernas möjlighet att investera i bolag med fossil energi som huvudsaklig inriktning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med riktlinjer som reglerar AP-fondernas möjlighet att investera i bolag inom vapenindustrin.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om AP-fondernas hantering av ägande i bolag som bryter mot internationella konventioner.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta utreda hur en granskning av AP-fondernas etik- och miljöarbete kan ske på ett mer öppet och oberoende sätt, t. ex. i form av ett oberoende granskningsråd.

Fel! Okänt namn

Inledning

AP-fondernas etiska och miljömässiga hänsyn vid investeringar har varit en återkommande fråga i riksdagen. Miljöpartiet de gröna anser att AP-fondernas riktlinjer för etik och miljö är av stor betydelse, då fonderna tillsammans tillhör världens sex största statliga pensionsförvaltare. Deras placeringar ger effekter, både finansiellt och som signal till andra aktörer. Som stora institutionella placerare kan de också påverka de bolag de investerar i och den kontext vari bolagen verkar.

Miljöpartiets uppfattning är att förvaltningen av AP-fonderna ska följa den av Sveriges riksdag enigt fastställda politiken för global utveckling (PGU) som tydliggör att alla politikområden ska bidra till en rättvis och hållbar global utveckling, där fattiga människors perspektiv och rättigheter särskilt ska beaktas.

Miljöpartiet anser att samhällets gemensamma resurser också ska bidra till att driva den omställning som krävs för att möta de utmaningar vi står inför i form av överskridande av planetära gränser, en åldrande befolkning och ökande klyftor.

Vi menar att ett sådant förhållningssätt inte står i motsättning till det långsiktiga avkastningsperspektivet utan snarare är en förutsättning för att säkra vår gemensamma framtid och därmed pensionsmedlens långsiktigt positiva utveckling.

Regeringens skrivelse

Ett flertal granskningar av AP-fondernas placeringar har visat på ett tydligt behov av skärpta krav på placeringar och uppföljning av fondernas hållbarhetsarbete och etiska hänsynstagande.

Under våren 2011 gjorde bl.a. riksdagens utredningstjänst en granskning av AP-fondernas placeringar som visade på innehav i en lång rad av bolag som kränker mänskliga rättigheter, omgärdas av anklagelser om oetisk verksamhet eller har svartlistats av andra institutionella investerare. Det rimmar väldigt illa med riksdagens beslut om politik för global utveckling (PGU).

Under hösten 2011 lämnade Latinamerikagrupperna och Swedwatch en rapport¹ som påvisade samma sak.

Regeringen tycks dock trots återkommande kritik mot AP-fondernas agerande nöjd. I sin skrivelse med redovisning av AP-fondernas verksamhet t.o.m. 2011 (skr. 2011/12:130) nöjer sig regeringen med att konstatera att viktiga steg har tagits när det gäller värdegrund och resurser för att säkerställa kvalitet i samarbetet inom miljö och etik. Att dessa steg uppenbarligen har varit otillräckliga tycks inte bekomma regeringen.

¹ Swedwatch rapport nr 42, Rena guldgruvan – AP-fondernas investeringar har en smutsig baksida, sep. 2011.

Miljöpartiet menar att ytterligare åtgärder måste vidtas för att en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar förvaltning av våra gemensamma pensionsplaceringar ska komma till stånd. Hänsyn till miljö och mänskliga rättigheter bör väga lika tungt som målet om hög avkastning.

Förtroende eller verklighet

Regeringens handfallenhet hänger möjligen samman med den begränsade syn man verkar ha på vikten av riktlinjerna och deras roll. Den nu aktuella skrivelsen präglas av att riktlinjer är viktiga för att upprätthålla allmänhetens förtroende för AP-fonderna. Det tycks vara det enda skälet till att regeringen ser något behov av översyn och åtgärder.

Miljöpartiet anser att allmänhetens förtroende för pensionssystemet är viktigt men inte det enda eller viktigaste argumentet för en översyn. Ofta får institutioner det förtroende de förtjänar, och åtgärder som bara syftar till att öka förtroendet – s.k. window-dressing eller greenwash – fungerar ofta kontraproduktivt. Folk är inte dumma. Förtroendet för AP-fonderna måste byggas underifrån, med verkliga förändringar.

Syftet med att vidta åtgärder för att skärpa fondernas etik- och miljöarbete måste därför vara att verkligen styra placeringarna på ett sätt som ger positiva avtryck i verkligheten.

Nya direktiv

Lagstifta om etik- och miljöhänsyn

I dag begränsas AP-fondernas etik- och miljöhänsyn till efterlevnaden av lagar och konventioner. Vår uppfattning är att fondernas ansvar för etik, miljö och hållbarhet måste gå längre än så. Det är en uppfattning som också fått stöd av Kommittén om AP-fondernas etik- och miljöansvar som lämnade sitt betänkande 2008 (SOU 2008:107).

Flera av kommitténs förslag har ännu bärighet och bör genomföras, bl.a.

att skrivningarna i förarbetena till lagen om AP-fonderna om att fonderna ska ta miljö- och etikhänsyn ska föras in i lagtexten

att AP-fonderna ska utveckla en värdegrund som bygger på och ligger i linje med Sveriges internationella åtaganden i stort och med andemeningen i internationella konventioner snarare än konventionernas bokstav

att värdegrunden och arbetssättet fullt ut integreras i AP-fondernas verksamhet

att fondernas etik- och miljöarbete utvärderas årligen.

Fel! Okänt namn på

Miljöpartiet delar utredningens bedömning att ”om man begränsar sitt etiska ansvar till att följa lagar och regler finns egentligen inget behov av någon etikpolicy; etiken är ju det som ska ta vid där juridiken tar slut”.

Vi menar att det beslut om politik för global utveckling (PGU) som 2003 klubbades igenom i Sveriges riksdag med stöd från alla partier självklart även måste omfatta AP-fondernas verksamhet.

I beslutet fastslogs att hela samhället ska engageras för att utveckla idéer, bilda opinion och bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Fattiga människors perspektiv och rättigheter ska särskilt beaktas. Myndigheter, kommuner, utbildningsväsendet, enskilda organisationer, folkrörelser och näringsliv har alla viktiga roller att spela.

Regeringen bör därför snarast återkomma till riksdagen med en proposition om AP-fondernas riktlinjer för etik och miljö utifrån vad som anförts i motionen om PGU och betänkandet från Kommittén om AP-fondernas etik- och miljöansvar. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

Stabila och långsiktiga investeringar

FN:s rapport Towards a Green Economy drar slutsatsen att övergången till en grön ekonomi ger högre tillväxt samtidigt som man skulle kunna undvika förödande konsekvenser av framtida klimatförändringar.

De fyra första AP-fonderna presenterade i Dagens industri (november 2011) det gemensamma önskemålet ”större frihet att investera direkt i onoterade tillgångar”. Överst på deras önskelista står att ”få investera direkt i infrastruktur” samt att ”få investera direkt i fastigheter”. I dag begränsas AP-fondernas investeringar i onoterade tillgångar av placeringsregeln som säger att endast 5 procent av fondens (Första till Fjärde AP-fonden) tillgångar får placeras i onoterade värdepapper.

Vi menar att AP-fonderna måste ges utrymme att investera aktivt i en grön omställning för att skapa hållbara och klimatneutrala samhällen. Det innebär långsiktigt stabila investeringar i förnybar energi, energieffektiviseringar, klimatneutral teknik, järnväg och kollektivtrafik m.m. Sverige skulle med AP-fondernas engagemang ta en tätposition i flera framtidsbranscher och förutsättningar för nya jobb skulle skapas. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Ge AP-fonderna möjlighet att investera mer i bostäder och fastigheter

Investeringar i nya bostäder ger en säker och stabil årlig avkastning på 7–8 procent. Jämfört med AP-fondernas negativa utveckling de senaste tio åren, och utifrån den finansiella marknadens osäkerheter framöver, är därför AP-fondernas önskemål rimligt. Detta både utifrån ett avkastningskrav och utifrån ett bredare samhällsnyttoperspektiv. Bostadsbristen ökar i Sverige. Bostadsmarknadsenkäten för 2011 visar att 126 kommuner, eller 43 procent, bedömer

att den lokala bostadsmarknaden präglas av brist på bostäder i förhållande till efterfrågan.

Miljöpartiet föreslår därför att riksdagen ger regeringen till känna att AP-fonderna bör få möjlighet att investera en högre andel av fondens tillgångar i exempelvis fastigheter och bostäder.

AP-fondernas roll i klimatfrågan

Av särskild vikt är AP-fondernas investeringar i energisektorn. De fossila bränslenas påverkan på klimatet och miljön ställer mänskligheten inför en av de största utmaningarna någonsin – vi måste minska vår energianvändning och ställa om till förnybara och hållbara energikällor. Det är också viktigt att komma ihåg att oljesamhällets effekter är långt större än ett varmare klimat. Oljekatastrofen i Mexikanska golfen 2010 är ett tydligt exempel på hur vårt oljeberoende också innebär ett riskabelt spel med vår miljö och människors hälsa.

Det investeringsbehov som ligger framför oss i förnybar teknik och infrastruktur är ofattbart stort, och tiden för handling är nu. Genom objektens höga kostnader och långa livslängd är det viktigt att alla nya investeringar går till rätt sak; varje krona som investeras i fossila bränslen i dag kommer att bidra till klimatförändringar de närmaste 50–60 åren.

I dag placeras en stor del av AP-fondernas pengar i fossila bränslen. Bland AP-fondernas största aktieinnehav i energisektorn återfinns världens största kolproducenter, industrikoncerner som tillverkar oljeriggar och annan tung utrustning till offshoreindustrin samt bolag som har specialiserat sig på utvinning av oljesand i Kanada, en av de mest miljöskadliga verksamheter som finns.

Fondernas investeringar i förnybar energi uppgår till en mycket liten andel och stora delar av dem kan även ifrågasättas ur miljösynpunkt. Bland de största investeringarna i förnybar energi finns exempelvis aktier i Wilmar International, världens största producent av palmolja.

Miljöpartiet är övertygat om att svenska folket inte vill att deras pensionspengar ska investeras i verksamheter som bidrar till klimatförändringar eller en utarmning av biologisk mångfald.

Miljöpartiet anser att riktlinjerna för Första till Fjärde AP-fonden redan i dag ger utrymme för förvaltarna att välja bort fossil energi i sin investeringspolicy. Då detta inte sker genom fondernas egna beslut är det uppenbart att de etiska riktlinjerna behöver skärpas så att fonderna inte ges möjlighet att investera i bolag som har fossil energi som sin huvudsakliga verksamhet. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

AP-fonderna och vapenindustrin

Vi anser att riktlinjer för god etik- och miljöplacering också måste innehålla riktlinjer om förbud mot att placera i vapenindustrin, bl.a. klustervapen. Det

Fel! Okänt namn på

är inte rimligt att våra gemensamma pensionspengar ska användas för att tjäna pengar på försäljning av vapen.

Första till Fjärde AP-fondens etikråd har beslutat att fondernas pengar inte ska investeras i företag på grund av deras produktion av bl.a. klustervapen, vilket är bra. När AP-fonderna tagit detta beslut bör det inte vara svårt att också tydligt helt ta avstånd från vapenindustrin i sina investeringsriktlinjer. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Internationella konventioner

AP-fonderna placerar fortfarande i bolag som bryter mot internationella konventioner. I den tidigare nämnda rapporten framtagen av Latinamerikagrupperna och Swedwatch presenteras flera exempel på AP-fondsinvesteringar som kopplas till allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter och miljöförstöring i Latinamerika. Andra rapporter har pekat på liknande kränkningar även i andra delar av världen. Detta är förstås oacceptabelt.

Den nuvarande strategi som AP-fondernas etikråd har att föra dialog med problematiska bolag och som ägare försöka kräva förändringar kan vara ett konstruktivt sätt att ta ansvar, ett annat är svartlistning. För att etikarbetet ska uppfattas som trovärdigt och göra skillnad är det dock rimligt att dialoger inleds med fler företag än det fåtal som pågått hittills. Det saknas också tydliga kriterier för vilka bolag som väljs ut för dialog och hur länge en dialog kan anses gå framåt utan att konkreta och mätbara förbättringar uppnåtts.

AP-fonderna måste fullt ut följa de lagar, konventioner och mänskliga rättigheter som fonderna satt upp som riktlinjer för sin placeringsverksamhet. AP-fonderna behöver också utveckla tydliga kriterier och riktlinjer för hur man ska hantera bolag som bryter mot internationella konventioner. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

Oberoende granskningsråd

Första till Fjärde AP-fonden har sedan 2001 samma uppdrag: att placera pensionskapitalet till största möjliga nytta för pensionssystemet och långsiktigt skapa hög avkastning till låg risk. Fonderna ska ta hänsyn till etik och miljö, dock utan att göra avkall på det övergripande målet om hög avkastning.

I början av 2007 bildades Etikrådet för att samordna de fyra fondernas arbete med miljö- och etikfrågor i de bolag fonderna äger aktier i utanför Sverige. Enligt Etikrådets webbplats bygger fondernas respektive etik- och miljöriktlinjer ”på den svenska statens värdegrund så som den kommer till uttryck genom undertecknande av internationella konventioner och utrikespolitiska ställningstaganden”. Enligt samma källa är syftet med Etikrådet att genom att kraftsamla såväl resurser som röster öka fondernas möjlighet att påverka de utländska bolag fonderna investerar i att bedriva sin verksamhet utan att bryta mot fondernas etiska riktlinjer för placeringar. Etikrådet består av en ordinarie

Fel! Okänt namn på

representant och en suppleant från Första, Andra, Tredje och Fjärde AP-fonden.

Det betyder att det är AP-fonderna själva som driver Etikrådet. Det kan finnas både för- och nackdelar med en sådan lösning. En fördel är att AP-fonderna aktivt ska ta ställning utifrån gällande riktlinjer, men i praktiken har fonderna ändå valt att investera i en lång rad av bolag som kränker mänskliga rättigheter, omgärdas av anklagelser om oetisk verksamhet eller har svartlistats av andra institutionella investerare (riksdagens utredningstjänst 2011).

I Norge finns en annan modell – där är det Finansdepartementet som beslutar om arbetsmetod, dvs. dialog alternativt uteslutning. I Sverige är det AP-fonderna själva som tar detta beslut. Norska Etikrådet är också oberoende gentemot den statliga pensionsfonden, då rådet endast består av personer utan koppling till fonden. Norska Etikrådets medlemmar utses av Finansdepartementet och har sitt eget sekretariat. De är oberoende och har inga direkta kopplingar till vare sig Finansdepartementet eller Statens pensjonsfond – Utland förutom att de ger rekommendationer till den förra och vid behov delar information med den senare.

Den nämnda rapporten från Swedwatch tar upp AP-fondernas ägande i guldgruvbolag, Yanacochagruvan i Peru, Barrick Gold som anlägger Pascua-Lamagruvan på gränsen mellan Chile och Argentina, och Goldcorp som driver Marlingruvan i Guatemala. Även dessa gruvor kopplas till hot mot miljön och lokalbefolkningens rättigheter. Av rapporten framgår att ”inget av de företagen finns med på Sjunde AP-fondens uteslutningslista och Etikrådet för bara dialog med Goldcorp. Insynen i dialogprocessen är väldigt begränsad vilket gör det svårt för utomstående att utvärdera resultatet.”

Det finns uppenbarligen ett behov av en mer öppen och oberoende granskning av AP-fondernas etik- och miljöarbete. Med det som bakgrund bör det utredas hur en sådan granskning kan göras, t.ex. i form av ett oberoende granskningsråd. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

Stockholm den 13 juni 2012

Jonas Eriksson (MP)

Gunvor G Ericson (MP)

Esabelle Dingizian (MP)

Ulf Holm (MP)

Mehmet Kaplan (MP)

Mats Pertoft (MP)

Per Bolund (MP)